

POZNAJEMO LI SVOJ JEZIK?

JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ I
IZRIČAJ košta ga
kao svetoga Petra kajgana

Izričaj *košta ga kao svetoga Petra kajgana* u značenju „stajati skupo, preskupo” prilično je poznat, ali je u pismenim potvrdama veoma rijedak. U Rječniku dviju Matica i u Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU s. v. *kajgana* potvrđen je istim primjerom književnika Novaka Simića: *A mene su ti izbori ... koštali kao svetog Petra kajgana*. Osim toga našao sam samo jedan primjer u našoj publicističkoj literaturi: *Svi smo unaprijed znali da će nas ta adaptacija koštati kao svetog Petra kajgana, mrmrljati smo, kao što je i red da se mrmrlja pri svakom velikom izdatku* (Vjesnik, 22. travnja 1982. 6). To se može protumačiti time što taj izričaj pripada prvenstveno razgovornom jeziku, kao što pokazuje glagol *košta* i imenica *kajgana*, koja kao turcizam nije baš općenito prihvaćena, pa izričaj lako ne prelazi u književni jezik.

Međutim, postanak toga izričaja izaziva u lingvističkim krugovima već nekoliko godina živo zanimanje. Nitko nije znao podlogu na kojoj je nastao. I uredništvo je Jezika tragalo za podrijetlom, ali dugo bez uspjeha. Konačno je jedan lingvist našao rješenje i obećao nam članak i mi smo ga najavili u 1. broju prošloga godišta. U međuvremenu nam je Maja Bošković-Stulli, koja smo također pitali misleći da bi podloga mogla biti koja narodna priča, priopćila da je doznala od Maje Kleut iz Novoga Sada da Jovan Jovanović Zmaj ima u Snohvaticama iz 1895. jednu pjesmu koja govori o tome. Ona je zaista jedno od rješenja, odgonetka tog zagonetki jer može biti da je početak toga izričaja.

Da čitatelji ne bi predugo čekali pun odgovor, donosimo spomenutu pjesmu u cijelosti (prema izdanju Snohvatica iz 1934.):

Skupa kajgana svetoga Petra

*Kad je Hristos hodio po sv'jetu,
Poveo je Petra apostola:
Oni hode da kušaju ljude
(Hristos kuša još i Petra svoga).
Zanoćili u t'jesnoj suhoti,
U kolibi udovice Rajke,
Koja ima djece ham toliko
Kol'ko Hristos dočekaće rana; –
A to Hristu nekud milo bilo.
Dočeka ih udovica Rajka
I večeru pred njima izn'jela,
Kajganice pred sv'jetlo im lice.
Hristos reče apostolu svome:
„Ne založi večerice njene,
Večerice djeci zgotovljene!”
Pak otide da na slami spava
(Na slami se i rodio sp'asan).
Petar osta, – gladovò je dosta –
Zaboravi Hristove riječi
Pak zahiti kajgane valjane,
Ona ti se u kamen prom'jeni.
Kad u jutro danak osvanuo
Djeca gladna a kajgana hladna,
Što je hladna ni po jada nema,
C'jeli jadi što je i kamena.
Hristos reče svom neposlušniku:
„Ja ću dalje, ti ostani ovdje,
Okrst prosi, pak joj djecu hrani,
Dok se vratim, da ih zdrave nađem,
Svekolike zdrave i velike.”
Prosio je Petre apostole
Od kuć' do kuć', s praga na prag redom,
Što naprosi to dječici nosi.
Kad se Hristos povratio nase,
Djeca bila zdrava i velika,
Ali Petru noge bez sapoga, –
Čerdosò ih za djecu proseći,*

*Žulj po žulju, utuk do utuka.
Pita Hristos svog neposlušnika:
Je l' sve dobro, pa da te opraštam?
– „Sve je dobro, milom tebi hvala!
Al' kajgana skupo me je stala.”*

Kako je Zmaju prošle godine bila 150. obljetnica rođenja, rođen je 24. studenoga

1833., a ove mu je godine 80. obljetnica smrti, umro je 3. lipnja 1904. u Kamenici, ugodna je podudarnost što nam je upravo prigodom svojih jubileja dao ključ za rješavanje te zagonetke.

Stjepan Babić

OSVRTI

PORODIČNA I OBITELJSKA ANAMNEZA

Pregled bolesnika liječnik započinje uzimanjem anamneze (grč. *anamnesis* = sjećanje), čija je svrha da se informira o njegovoj sadašnjoj bolesti; preboljelim bolestima; radnim i socijalnim prilikama te naslijeđu, da bi na temelju dobivenih podataka mogao pravilno usmjeriti kliničke, rendgenske i ine instrumentalne preglede i laboratorijske pretrage, i što prije postaviti ispravnu dijagnozu. Pošto se informirao o bolesnikovim glavnim tegobama, sadašnjoj bolesti i uzeo osobnu anamnezu, liječnik prikuplja podatke o preboljelim i sadašnjim bolestima bolesnikove rodbine u uzlaznoj lozi (preci, djedovi, bake i roditelji), pobočnoj (stričevi, tetke, ujaci, rođaci) i silaznoj (djeca, nećaci-ke, unučad itd.)¹. Taj dio anamneze jedni medicinski pisci nazivaju *obiteljska anamneza* (Simunić, I. H. Botteri, Reiner, V. Vuletić, Lopašić, Vidaković, Drobnjak, Antonini, Novak), drugi pak *porodična anamneza* (Dogan, Kansky), a V. Vuletiću su to i istoznačni nazivi². Naglasak je dakle u ovom dijelu anamneze na otkrivanju postojanja u rodbine nasljednih bolesti,

odnosno bolesti u kojih se nasljeđuje sklonost obolijevanju od njih. Stoga se nameće pitanje da li prvi član naziva *obiteljska anamneza* svojim logičkim značenjem odgovara pojmu koji označava? Primarno je značenje riječi obitelj „stan, kuća, mjesto gdje se obitava”³, a izvedeno je od glagola obitati (<* obvitati; uspor. obitavalište) koji je u nas potvrđen u značenju „stanovati” već u XV. stoljeću⁴. To je značenje s vremenom prošireno na one koji zajednički žive u stanu ili u kući, tj. na roditelje i njihovu djecu⁵. Riječi *porodica* prvotno je pak značenje vezano uz glagol roditi, pa je u starijih pisaca nalazimo u značenju „majka”, tj. žena koja rada, koja je roditeljica⁶. To je značenje kasnije prošireno na ono što se porodilo, tj. na sinove i kćeri, unučad i prauučad, dakle na potomstvo, rod, rodoslovlje⁷. Kako liječnika u ovom dijelu anamneze zanimaju podaci o preboljelim i sadašnjim bolestima bolesnikovih krvnih srodnika, tj. rodbine⁸,

³ Akademijin rječnik, tom VIII., Zagreb, 1918., str. 360.

⁴ P. Skok: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika, sv. II., Zagreb, 1972., str. 537.

⁵ Akademijin rječnik, tom X., Zagreb, 1931., str. 869.

⁶ Isto.

⁷ M. Moguš: Obitelj i porodica, Jezik, XXI., str. 155–156.

⁸ M. Hraste: Nazivi za rodbinu i svojitu, Jezik, V., str. 1–4.

¹ Medicinski enciklopedija, I, Zagreb, 1967., str. 145.

² V. Vuletić: Obiteljska anamneza internih bolesnika, Zagreb, 1965., str. 189.